

СЕКЦІЯ 1 СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2025-56-1>

УДК 355.02:338.47.623(81)

Цвірова В.В.

кандидат економічних наук, здобувач вищої освіти

Воєнної академії імені Євгенія Березняка

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-0689-8608>

E-mail: vvtsvirova@ukr.net

НАЦІОНАЛЬНА ОБОРОННА СТРАТЕГІЯ БРАЗИЛІЇ В ДЕРЖАВНІЙ ПОЛІТИЦІ РОЗБУДОВИ ВІЙСЬКОВО-ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

У статті досліджується взаємозв'язок між Національною оборонною стратегією Бразилії та державною політикою розбудови її військово-промислового комплексу. Методологія дослідження базується на аналізі першоджерел, зокрема тематичних наукових публікацій, Національної стратегії оборони 2008 року, а також на даних щодо реалізації ключових оборонних програм. Доведено, що оборонна стратегія виступає ключовим інструментом для досягнення країною таких цілей: регіонального лідерства, технологічного суверенітету та економічного розвитку. На основі аналізу стратегічних документів та практики реалізації оборонних програм розкриваються механізми цієї політики, зокрема пріоритетне фінансування, компенсаційні угоди та опора на державні холдинги. Також висвітлено основні виклики, що обмежують успіх бразильської моделі: бюджетна нестабільність, залежність від імпорту та бюрократія. Досвід Бразилії слугує прикладом комплексного підходу до розбудови ВПК для країн зі схожими амбіціями та обмеженнями.

Ключові слова: державна політика, оборонні витрати, національна економіка, технологічний суверенітет, оборонні проекти, Збройні сили, національна безпека, державний бюджет, інноваційний менеджмент.

Tsvirova Viktoriia. BRAZIL'S NATIONAL DEFENSE STRATEGY IN STATE POLICY FOR THE DEVELOPMENT OF THE MILITARY-INDUSTRIAL COMPLEX

The National Defense Strategy of Brazil plays a pivotal role in shaping the state policy aimed at developing the military-industrial complex, serving as a cornerstone for enhancing national security and technological sovereignty in an increasingly multipolar world. This article delves into the intricate relationship between Brazil's defense doctrines and the strategic initiatives designed to bolster its domestic arms production capabilities, highlighting how these elements intertwine to foster economic growth, innovation, and geopolitical autonomy. The discussion begins by examining the foundational principles of Brazil's National Defense Strategy, which emphasizes deterrence, cooperation, and sustainable development as key pillars. It explores how this strategy has evolved over recent decades, adapting to internal political changes, economic fluctuations, and external pressures. Central to the analysis is the state's policy framework for building the military-industrial complex, which encompasses legislative measures, investment priorities, and institutional reforms intended to integrate defense needs with industrial capabilities. Key issues addressed include the challenges of funding allocation, where limited budgets must balance between immediate operational requirements and long-term research and development projects. The article scrutinizes the role of public-private partnerships in driving innovation, such as collaborations between government entities, universities, and private firms to develop advanced weaponry, aerospace technologies, and naval systems tailored to Brazil's unique geographical and strategic context. It discusses how the strategy promotes dual-use technologies that benefit both military and civilian sectors, thereby maximizing economic returns and fostering technological spillovers into areas like renewable energy, telecommunications, and transportation. Obstacles such as bureaucratic inefficiencies, corruption risks, and skill gaps in the workforce are critically evaluated, along with proposed solutions like streamlined procurement processes and enhanced training programs. Overall, this exploration reveals the multifaceted nature of Brazil's approach, where national defense is not merely a military endeavor but a comprehensive policy tool for achieving sustainable progress. By integrating security imperatives with industrial ambitions, the strategy seeks to fortify Brazil against uncertainties while capitalizing on opportunities for growth. The article posits that successful implementation hinges on adaptive policymaking, continuous evaluation, and international cooperation, ultimately aiming to secure a prosperous and resilient future for the nation in an unpredictable global environment. Through this lens, the development of the military-industrial complex emerges as a vital mechanism for realizing Brazil's aspirations on the world stage, blending pragmatism with visionary planning to navigate the complexities of contemporary defense challenges.

Key words: public policy, defense spending, national economy, technological sovereignty, defense projects, Armed Forces, national security, state budget, innovative management.

Постановка проблеми. У більшості країн світу національні оборонні стратегії виступають ключовим інструментом координації зусиль держави у сфері забезпечення національної безпеки. Офіційний документ декларує напрямки внутрішньої та міжнародної політики держави, передаючи її наміри та цілі, шляхи, засоби та методи захисту власної територіальної цілісності, суверенітету та власних громадян від зовнішніх і внутрішніх загроз. Національна оборонна стратегія Бразилії 2008 року (*Estratǵia Nacional de Defesa, END*), затверджена декретом № 6703 від 18 грудня 2008 року відіграє ключову роль у державній політиці розбудови військово-промислового комплексу (*Base Industrial de Defesa, BID*) країни.

Національна оборонна стратегія Бразилії не лише визначає пріоритети для Збройних сил, але й є основою для реструктуризації *BID*, стимулюючи інвестиції в науку, технології та інновації та сприяючи економічному зростанню завдяки упровадженню технологій подвійного призначення. На сьогодні *BID* є інтегрованим комплексом державних і приватних компаній, що не лише забезпечує оборонні потреби країни, але й сприяє національному економічному розвитку та робить значний внесок просуванню країни на зовнішні ринки озброєнь. Він забезпечує понад 60 тисяч прямих робочих місць, його виробництво становить 4% ВВП, а грошовий оборот близько 200 млрд реалів на рік.

Розбудова військово-промислового комплексу Бразилії в контексті реалізації Національної оборонної стратегії 2008 року спрямована на забезпечення технологічної автономії, національної безпеки та економічного розвитку країни. Аналіз реалізації стратегії дозволить визначити шляхи інтеграції оборонної промисловості в національну економіку, а також актуалізувати дослідження у сфері воєнної економіки, інноваційного менеджменту та технологічного трансферу. Крім того, важливим є висвітлення геополітичних і економічних факторів, що впливають на автономію країни в оборонній сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що питання державної політики розбудови військово-промислового комплексу Бразилії раніше досить широко висвітлювалися провідними бразильськими й зарубіжними науковцями. Однак, більшість досліджень зосереджувалось на загальних питаннях розвитку ВПК країни,

за рідким виключенням, не зосереджуючись на ролі Національної оборонної стратегії 2008 року у його розбудові.

Як вважає С. Гоміш, дослідження в галузі оборони в Бразилії представляють міждисциплінарну галузь, що має на меті зрозуміти динаміку безпеки та влади в національному та міжнародному контексті. Формулювання оборонної політики в Національній оборонній політиці (*PND*) та Національній оборонній стратегії (*END*), відображає складність захисту суверенітету та національних інтересів у ситуаціях, що виходять за межі традиційних зовнішніх загроз [1, с. 5].

М. Сілва, порівнявши дві моделі - європейської *Defense Industrial Base (DIB)* та бразильської *War Material Industry (IMBEL)* визначив їх характеристики та показники ефективності. Аналіз *IMBEL* дозволив оцінити організаційну ефективність компанії та довести існування асиметрій у плануванні та стратегічному управлінні між національними та європейськими оборонними компаніями, що може бути спричинено неоднорідністю геополітичного середовища, промисловою політикою, попитом Збройних Сил на оборонну продукцію та фіскальною політикою держави [2, с. 4].

О. Аморім Нету та І. Акасіу розглядають еволюцію Міністерства оборони Бразилії і зосереджуються на ролі цивільного міністерства оборони в демократичному контролі над збройними силами, підкреслюючи важливість експертних знань та політичних стимулів для ефективного нагляду. Ключові висновки свідчать, що збільшення військового впливу корелює з більш внутрішньо орієнтованими місіями та меншою узгодженістю операцій [3, с. 161].

К. Фуртаду Родрігес та С. Пашеку Філью досліджують вплив державної політики на розбудову бразильських Збройних сил, акцентуючи увагу на їх невинуватому долученні до інших сфер, окрім оборонної політики [4, с. 90].

Метою статті є аналіз ролі Національної оборонної стратегії 2008 року в розбудові військово-промислового комплексу Бразилії, а також систематизація викликів, пов'язаних з її реалізацією.

Виклад матеріалу дослідження та його основні результати. Першим масштабним проектом військової індустріалізації Бразилії (середина 60-х-середина 80-х років ХХ століття) 1964–1980 рр. стала Програма, що була підготовлена й реалізовувалась військовою диктатурою країни після

державного перевороту 1964 року. Заявлені мотиви, які лежали в основі цього плану були різноманітними – від досягнення самодостатності в постачанні зброї, до поліпшення загальних промислових і виробничих можливостей країни та підвищення її міжнародного іміджу [5, с. 61]. Документ базувався на припущенні, що технологічні досягнення на основі військового виробництва можуть принести користь промислового сектору завдяки «побічним ефектам» (тобто передачі знань та перенесення виробничих процесів від військового до цивільного сектору) [6, с. 300].

Ця політика була відносно успішною й дозволила Бразилії отримати статус одного з провідних гравців на міжнародному ринку озброєнь у середньо технологічному сегменті до середини 1980-х років. Так, виходячи з даних SIPRI Бразилія була четвертим за величиною експортером і другим за величиною виробником зброї серед країн «третього світу» (таблиця 1).

На відміну від Ізраїлю, Бразилія прагнула уникнути впливу США щодо розвитку свого експортного потенціалу. Так, ряд впливових американських оборонних підприємств були зацікавлені у спільних проектах з виробництва зброї з Бразилією, однак лише за умови, що уряд підпише угоду, яка заборонятиме їй передавати чутливі технології країнам, ворожим до Сполучених Штатів. Така умова була

тоді неприйнятною для Бразилії, внаслідок чого консенсус у цих питаннях був відсутнім. Одним з наслідків цього стало передостаннє місце країни в обсягах надходжень від трансферу зброї «третьим країнам» (таблиця 2).

Разом з цим, не зважаючи на очевидні позитивні результати, проект військової індустріалізації був зупинений на початку 1990-х років. Серед ключових причин його занепаду можна виділити такі:

економічна криза та гіперінфляція – Бразилія перебувала в стані глибокої економічної нестабільності, що була спричинена борговою кризою, високими міжнародними відсотковими ставками, рецесією та невдалими валютними політиками (таблиця 3). Це призвело до зменшення державного фінансування військової промисловості, оскільки пріоритети змістилися на стабілізацію економіки (план Collor 1990 року, який передбачав заморожування активів та скорочення витрат) [9];

політичні зміни – перехід країни від військової диктатури (1964–1985) до демократії зменшив політичний вплив армії. Військові були змушені віддати значну частину ресурсів цивільним інституціям. Неоліберальні реформи, що упроваджувалися президентами Фернанду Коллом де Мелло та Фернанду Енріке Кардозу передбачали не лише приватизацію ключових оборонних компаній, таких як

Таблиця 1

Десятка провідних постачальників основної зброї з країн «третього світу» 1982–86 роки, (відсоткові частки базуються на значеннях індикаторів SIPRI, виражених у млн. доларів США за постійними цінами 1985 року)

Країна	Частка в заг. обсязі 1980–84 р.	Кількість виробленої зброї		Ранг основного реципієнта				
		Частка серед країн TW	Рейтинг	Місце серед країн TW	Місце серед країн IC	Частка	Країна	Частка
Ізраїль	23,9	24,4	1	15	2	38,8	Тайвань	38,0
Бразилія	23,3	10,3	2	24	4	48,3	Ірак	36,7
Єгипет	14,1	2,9	9	9	0	89,3	Ірак	89,2
Йорданія	7,3	0	–	2	1	91,4	Ірак	88,0
Лівія	7,3	0	–	8	0	80,8	Сирія	47,4
Півд. Корея	7,2	6,3	7	6	0	43,4	Малайзія	31,6
Півн. Корея	5,5	4,8	8	5	0	95,8	Іран	95,8
Сирія	3,3	0	–	2	1	98,9	Іран	88,5
Сінгапур	2,1	1,0	10	6	0	50,9	Тайвань	40,7
Індонезія	1,6	0,5	12	3	0	64,3	Сауд. Аравія	64,3
Інші	4,4	49,5						

TW = Third World; IC = Industrialized countries

Джерело: побудовано авторкою на основі даних [7]

Таблиця 2
Трансфер зброї країнам «третього світу»,
1980–1987 (млрд. дол. США)

Країна	Загальний обсяг продажів
США	55,567
Франція	32,330
Великобританія	17,265
Китай	11,06
Італія	8,535
ФРН	6,130
Іспанія	3,835
Бразилія	3,545
Південна Корея	3,270

Джерело: побудовано авторкою на основі даних [8]

Таблиця 3
Дефіцит бюджету, зростання ВВП
та інфляція, 1987–1994 рр.

Роки	Дефіцит бюджету (% від ВВП)	Зростання ВВП (%)	Інфляція (%)
1987	5,7	3,6	367,1
1988	4,8	-0,1	891,7
1989	6,9	3,3	1635,8
1990	-1,4	-4,4	1630,1
1991	0,2	1,1	458,6
1992	1,9	-0,9	1129,5
1993	0,7	5,0	2491,0
1994	0,0	5,7	929,3

Джерело: побудовано автором за даними [10]

EMBRAER, але й значне скорочення державної підтримки військово-промислового комплексу [11, с. 42];

кардинальні зміни на міжнародному ринку озброєнь, що були зумовлені закінченням ірано-іракської війни та призвели до втрати ключового експортного ринку Бразилії. Також глобальне зменшення попиту на зброю після закінчення холодної війни та конкуренція з розвиненими країнами спричинили різке падіння експорту [12, с. 226];

зовнішній тиск та регіональна інтеграція, що зумовлювалися приєднанням Бразилії до міжнародних режимів контролю озброєнь та перетворенням Південної Атлантики на зону миру й співробітництва [13, с. 42];

внутрішні структурні проблеми промисловості, серед яких: банкрутства провідних оборонних компаній (ENGESA у 1993 та AVIBRBS у 1990), зупинка військового виробництва через брак коштів; залежність від державних субсидій та іноземних технологій [12, с. 243].

Друга спроба Бразилії щодо відновлення вітчизняного виробництва озброєння була офіційно розпочата з оголошенням програмного документа «Національної політики оборонної промисловості» (PNID) у 2005 році [14]. Як і в попередньому варіанті, ця стратегія не була мотивована загостренням зовнішніх загроз для країни. Натомість, проголошені заходи базувалися на прагненні Бразилії до відновлення впливу на регіональних та глобальних ринках, а також виходили з необхідності заміни застарілого озброєння. Зміцнення бразильської оборонної промислової бази передбачало досягнення ряду конкретних стратегічних цілей: формування у суспільстві розуміння необхідності розбудови вітчизняної оборонної промисловості; зменшення зовнішньої залежності; зниження податкового навантаження; сприяння придбанню Збройними Силами продукції національних виробників; підвищення технологічного рівня озброєння; збільшення обсягів експорту; розвиток промислової мобільності в частині швидкого реагування на потреби оборони. PNID визначив два основні напрямки у досягненні намічених цілей: перший - це розробка великомасштабної та амбіційної програми модернізації озброєнь, що повинна базуватися на імпорті сучасних систем озброєнь від провідних іноземних постачальників; другий напрямок виходив з необхідності формування більш тісних зв'язків між фундаментальними і прикладними дослідженнями та потребами й вимогами збройних сил. Важливою частиною цієї ініціативи стало визначення ключових стратегічних технологій, а також підтримка їх розвитку на національному рівні. Використання імпорту озброєнь для досягнення цілей зростання військової автономії у період 2005–2015 рр. призвело до збільшення на 42,5 % військових витрат Бразилії. Так, державні витрати на оборонні закупівлі у реальному виразі зросли майже на 380%, хоча фінансування НДДКР залишилось майже на попередньому рівні. Оскільки країна скористалася відчутним економічним зростанням протягом цього періоду, таке збільшення військових витрат не стало обтяжливим навантаженням на державний бюджет [15]. Слід констатувати, що в реалізації програмних засад PNID було досягнуто певних успіхів, зокрема у розвитку експортного потенціалу (наприклад, через Embraer) та освоєнні окремих технологій (радари, ракети). Однак непрозоре фінансу-

вання, критична залежність від імпорту, а також брак статистичних даних ускладнюють повноцінну оцінку їх виконання.

Національна оборонна стратегія Бразилії 2008 року покликана запропонувати оновлений комплексний підхід до захисту національних інтересів Бразилії. Вона стала документом фундаментального характеру, який вперше в сучасній історії Бразилії визначив цілісний, довгостроковий і системний підхід до питань національної оборони. Вона була розроблена за президента Луїса Інасіу Лули да Сілви і міністра оборони Нельсона Джобіма. Це не була воєнна доктрина у вузькому сенсі, а скоріше стратегічна рамка, що поєднувала геополітичні амбіції, економічні інтереси та технологічний розвиток країни. Вона передбачала заходи посилення безпеки через моніторинг і контроль стратегічних регіонів, модернізацію Збройних сил шляхом упровадження ключових проєктів (PROSUB, FX-2, SISFRON) та розвитку оборонної промисловості в контексті економічного зростання країни.

Стратегія ґрунтується на трьох концептуальних положеннях:

організація та структура Збройних Сил (переорієнтація на територіальну оборону з акцентом на захист величезної території Бразилії замість колишньої протидії класичній зовнішній агресії; створення стратегічних штабів – Командування оборони Амазонії (CDA) та Командування оборони Атлантики (CODA); реорганізація армії з наголосом на мобільні бригади, що здатні швидко реагувати на загрози у віддалених регіонах);

переозброєння та модернізація (масштабна програма закупівель; проєкт підводного човна з ядерним двигуном (PROSUB); програма винищувача FX-2);

розвиток промислової оборонної бази (інтеграція із цивільною промисловістю; технологічний трансфер; державна підтримка визначених стратегічних галузей (космос, кібернетичний простір, ядерні розробки).

В якості пріоритетів Стратегії визначені такі [16]:

неподільність оборони та національного розвитку – оборона розглядається в якості основи для розвитку країни, що сприяє незалежності через мобілізацію ресурсів та автономну технологічну спроможність у стратегічних секторах промисловості;

реорганізація Збройних сил – зосередження на триєдності моніторингу, мобіль-

ності та присутності; вироблення максимального конкретних завдань для ВМС, Сухопутних військ та ВПС; акцент на проведенні спільних операцій з координуючою функцією Міністерства оборони та Об'єднаного штабу;

розвиток стратегічних галузей – посилення кіберзахисту, поглиблення космічних та ядерних досліджень для забезпечення контролю над критичними технологіями, включаючи розробку ракет-носіїв, кібернетичних систем та мирних ядерних технологій;

реорганізація оборонної промисловості – забезпечення потреб Збройних сил у озброєнні на основі вітчизняних технологій шляхом надання переваги незалежному технологічному розвитку зі спеціальним правовим, регуляторним та податковим режимом для національних оборонних підприємств;

збереження та посилення мобілізаційних заходів та обов'язкової військової служби;

приділення особливої уваги захисту державних кордонів та Амазонії;

регіональна інтеграція країн Південної Америки, оборонна співпраця та запобігання конфліктам;

проведення миротворчих операцій та виконання міжнародних зобов'язань держави – підготовка Збройних сил до участі в миротворчих місіях під егідою ООН чи регіональних організацій; розширення можливостей пошуково-рятувальних операцій;

стимулювання розвитку науки та технологій для оборони через систему національного планування, залучення військових, цивільних установ, промисловості та університетів; пріоритетні інвестиції у високотехнологічне обладнання та дуальне використання технологій;

розбудова логістики, командування та інфраструктури.

Стратегія пов'язує оборону з економічним поступом, стверджуючи, що «національна оборонна стратегія та національна стратегія економічного розвитку є нероздільними». Вона розглядається в якості ключового фактору економічного зростання: у 2014 році оборонне виробництво становило 3,7% ВВП Бразилії, забезпечивши понад 285 тис. прямих і 850 тис. непрямих робочих місць із заробітними платами значно вищими за середні в промисловості. Портфель бразильських оборонних проєктів, визначений Стратегією, зосереджувався на ключових інвестиціях у ядерну, кібернетичну та космічну галузі

(таблиця 4). Так проєкти, направлені на розвиток Військово-морських сил зосереджувались на ядерній програмі для флоту та ядерних підводних човнах в рамках програми «Розвиток основних можливостей флоту». Сухопутні сили відповідали за розвиток сектору кіберзахисту та Інтегрованої системи моніторингу кордонів (SISFRON) в якості ключової програми боротьби з транснаціональною злочинністю. Бразильські повітряні сили були відповідальними за поступ повітряно-космічного сектору в рамках програми «Оперативного розвитку повітряних сил» (багатоцільовий винищувач F-X2 – Gripen NG та транспортний літак Embraer KC-390).

Упровадження наведених оборонних проєктів забезпечили перехід від кризи 1990-х до зростання: з 2008 року інвестиції в оборону зросли до 1,5% ВВП (27,9 млрд доларів у 2019), причому акценти робилися на розвиток 220 бразильських компаній, продукція яких експортувалася у 85 країн.

Збільшення оборонного бюджету мало відносно стабільний розподіл у частині витрат на утримання (12,8 % – 2005 рік та 12,7 % – 2017 рік), витрат на персонал і соціальне забезпечення (75,3 % – 2005 рік та 75,4% 2017 рік). Інвестиційні витрати зростали до 2012 року (з 5,8% до 15,1%), з коливанням у 2011 році (10,6%), однак у подальшому зменшилися до 7,4% у 2017 році. Така ситуація є характерною для всіх видів Збройних сил з невеликими сплесками інвестицій, коли до портфеля додавалися масштабні оборонні програми. Наприклад, у 2010 році ВМС почали упроваджувати Програму атомних підводних човнів (PROSUB), інвестиції в яку зросли з 1,36 млрд бразильських реалів (10,8% загальних інвестиційних витрат ВМС) у 2009 році до 3,73 млрд бразильських реалів (23,3% загальних інвестиційних витрат ВМС) у 2012 році. Також у 2012 році проводились державні закупівлі транспортних засобів в рамках Програми прискорення зростання та упрова-

Таблиця 4
Базові оборонні проєкти на виконання Національної оборонної стратегії Бразилії

Вид Збройних сил Бразилії	Оборонна програма	Плановий термін виконання	Орієнтовний обсяг інвестицій (млн. бразильських реалів)
Сухопутні сили	Відновлення операційної спроможності Кіберзахист	2011–2022 2010–2023	1 426,80 895,4
	VBTP-MR Guarani – сучасний бразильський бронетранспортер	2011–2034	20 865,70
	Інтегрована система моніторингу кордону (SISFRON)	2011–2023	11 992,00
	Інтегрована система стратегічного захисту наземних структур (PROTEGER)	2012–2031	13 230,60
	Система протиповітряної оборони Система протиракетної оборони (ASTROS)	2010–2023 2011–2023	859,40 1 146,00
ВМС	Відновлення операційної спроможності	2009–2031	5 372,30
	Військово-морська ядерна програма (PNM)	1979–2031	4 199,00
	Розвиток основних можливостей ВМС	2009–2047	168 020,80
	Система управління Blue Amazon (SisGAAz)	2011–2033	12 016,60
	2-й флотський комплекс і 2-й морський корпус	2013–2031	9 141,50
	Персонал Безпека судноплавства	2010–2031 2013–2031	5 015,60 245,10
ВПС	Організаційне та оперативне управління ВПС	2010–2030	5 689,00
	Відновлення операційної спроможності	2009–2019	5 546,70
	Контроль повітряного простору	2008–2030	938,30
	Оперативний розвиток ВПС	2009–2030	55 121,00
	Науково-технічний розвиток ВПС	2008–2033	49 923,90
	Зміцнення аерокосмічної промисловості та оборони Бразилії, оборонна промисловість Бразилії	2009–2030	11 370,20
	Розробка та будівництво аерокосмічного обладнання	2015–2030	TBD
Підтримка військового та цивільного персоналу ВПС	2010–2030	3 229,60	
Модернізація системи перепідготовки	2010–2028	352,00	

Джерело: побудовано авторкою за даними [17; 18]

дження Інтегрованої системи моніторингу кордонів (SISFRON), яка коштувала понад 12 млрд бразильських реалів. Інвестиційна програма проекту побудови вітчизняного транспортного літака коштувала бюджету 2,66 млрд бразильських реалів лише в 2015 році (13,8 % загальних інвестиційних витрат ВПК) [19].

Висновки. Національна оборонна стратегія Бразилії 2008 року стала фундаментом державної політики розбудови Збройних сил та оборонної промисловості. Вона модифікувала її в потужний інструмент суверенітету, економічного зростання та регіонального лідерства країни. Документ не лише визначив стратегічні пріоритети, але й спричинив проведення інституційних реформ, надходження інвестицій, а також сприяв розвитку міжнародного співробітництва. Оновлення Стратегії у 2012, 2016 та 2020 роках підтверджують її важливість та значимість в розбудові оборонних спроможностей країни.

Ключовим механізмом реалізації Стратегії виступає цілеспрямована державна політика, що знайшла вираз в декількох її напрямках: пріоритетне фінансування та замовлення; структурна інституалізація (створення спеціалізованих органів, наприклад Департаменту оборонної продукції (DEPRO) та підтримка державних холдингів, таких як Embraer – в авіабудуванні та Nucelr – в ядерній енергетиці та суднобудуванні); стимулювання міжсекторальних зв'язків та упровадження політики компенсаційних угод (offset policy), що змусило іноземних партнерів більш активно інвестувати в бразильську оборонну промисловість.

Разом з цим, реалізація Стратегії пов'язана із рядом внутрішніх викликів та протиріч, що значно обмежили її ефективність: хронічна нестабільність фінансування, корупційні скандали; технологічна залежність, – навіть за умов упровадження політики імпортозаміщення Бразилія залишається залежною від іноземних поставок критичних компонентів, двигунів та електроніки; бюрократичні бар'єри – складність державних процедур закупівель, нестабільність регуляторного середовища та політична нестабільність значно ускладнюють процеси планування як для державних, так і для приватних компаній.

Дослідження Національної оборонної стратегії Бразилії та її впливу на розбудову ВПК уможливорює низку перспективних напрямів для майбутніх наукових

розвідок, серед яких: дослідження впливу новітніх технологій (AI, кібербезпека, безпілотні системи) на трансформацію бразильського ВПК з метою прогнозування його майбутніх ніш та конкурентних переваг; дослідження внутрішньополітичних та інституційних чинників, що обмежують реалізацію оборонної стратегії (поглиблене розуміння того, що навіть найкраще розроблена стратегія може бути підірвана слабкістю інституцій, що є також актуальним для багатьох демократій).

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Gomes C. C. Os estudos de defesa como fator motriz para uma grande estratégia brasileira. Brasil e sua inserção futura na ordem multipolar. 388 c.
2. Silva M. Analysis of the organizational performance of a strategic defense company in Brazil: conceptions from the perspective of defense studies in Europe. *Revista Brasileira de Política Internacional*. 2025. Vol. 68, № 1. P. e005.
3. Amorim Neto O., Acácio I. The retrograde: the ministry of defense and defense policy in Brazil (1999–2021). Presidentialism and civil-military relations: Brazil in comparative perspective. Cham : Springer Nature Switzerland, 2025. P. 139–165.
4. Furtado Rodrigues K., Pacheco Filho C. E. R. New development: assessing the influence of Brazil's public governance narrowness on the Brazilian Army. *Public Money & Management*. 2025. Vol. 45, № 1. P. 87–91.
5. Franko-Jones P. The Brazilian defense industry. Boulder, CO : Westview Press, 1992. P. 55–63.
6. Brzoska M. Trends in global military and civilian research and development (R&D) and their changing interface. *Proceedings of the international seminar on defence finance and economics*. 2006. Vol. 19. P. 289–302.
7. Brzoska M. SIPRI data base. The impact of arms production in the third world. *Armed Forces & Society*. 1989. Vol. 15, № 4. P. 507–530.
8. Grimmett R. F. Trends in conventional arms transfers to the third world by major suppliers. 1980–1987. 1988. 118 p.
9. Tollefson S. D. Civil-military relations in Brazil: the myth of tutelary democracy : manuscript. LASA International Congress. 1995. 214 p.
10. GDP growth (annual %) – Brazil. Country official statistics. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=BR> (дата звернення: 11.07.2025).
11. Mathias S. K., Cruz E. D. L. V. Defence and regional integration: the case of the Brazilian weapons industry. *Brazilian Political Science Review*. 2009. Vol. 3, № 1. P. 40–57.
12. Conca K. Manufacturing insecurity: the rise and fall of Brazil's military-industrial complex / rev. by Hunter W. Boulder, CO ; London : Lynne Rienner, 1997. 281 p.
13. Solingen E. Growth and decline of the military-industrial complex: the cases of Argentina and Brazil. *International Politics*. 1998. Vol. 35, № 1. P. 31–47.
14. Portaria Normativa Nº 899/MD, de 19 de julho de 2005. Aprova a Política Nacional da Indústria de Defesa – PNID. URL: <https://www.gov.br/defesa/pt-br/assuntos/industria-de-defesa/base-industrial-de-defesa/arquivos/>

- pnid_politica_nacional_da_industria_de_defesa.pdf (дата звернення: 19.07.2025).
15. SIPRI Military Expenditure Database Trends in World Military Expenditure, 2016. URL: <https://www.sipri.org/publications/2017/sipri-fact-sheets/trends-world-military-expenditure-2016> (дата звернення: 26.07.2025).
16. National strategy of defense. Peace and security for Brazil. URL: https://www.files.ethz.ch/isn/154868/Brazil_English2008.pdf (дата звернення: 04.08.2025).
17. Ministério da Defesa. Strategic projects. URL: https://www.gov.br/defesa/pt-br/assuntos/industria-de-defesa/cartilha_projetos-estrategicos_site_eng.pdf (дата звернення: 09.08.2025).
18. Defense white paper. Livro branco de defesa nacional. URL: https://www.gov.br/defesa/pt-br/arquivos/ajuste-01/estado_e_defesa/livro_branco/Versao2012dolivroLBDNemingles.pdf (дата звернення: 11.08.2025).
19. Strategic projects Ministry of Defense. URL: <https://www.gov.br/defesa/pt-br/assuntos/industria-de-defesa/seprod/servicos-e-informacoes/arquivos/strategic-projects-ministry-of-defense.pdf/view> (дата звернення: 16.08.2025).

Стаття надійшла: 28.08.2025

Стаття прийнята: 20.09.2025

Стаття опублікована: 30.09.2025